

Co wiemy o uniwersyteckich znakach towarowych? Do lektury zachęca dr hab. Mirosław Nakonieczny, prorektor UŚ ds. umiędzynarodowienia, współpracy z otoczeniem i promocji

Ważne symbole

Zarówno herb Uniwersytetu Śląskiego, jak logo, to znaki prawnie chronione. Ich wykorzystanie reguluje *Statut Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach*. Nie wszyscy pracownicy i studenci naszej uczelni zdają sobie jednak sprawę z tego, kiedy wolno je wykorzystać oraz że za nieprzestrzeganie postanowień statutu uczelni mogą zostać pociągnięci do odpowiedzialności dyscyplinarnej.

Herb to inaczej godło, oznaczenie, charakterystyczny znak, który kiedyś świadczył o przynależności do danego rodu, a obecnie cechu rzemieślniczego, korporacji, miasta czy państwa. Jego ustanowienie, a później funkcjonowanie rządzi się prawami wynikającymi z tradycji. Powoływane komisje heraldyczne czuwają, aby herb miał odpowiedni kształt i kolory oraz zawierał niezbędne elementy. We współczesnym świecie coraz większym powodzeniem cieszą się herby korporacyjne. Mogą się nimi posługiwać instytucje mające osobowość prawną, a taką z pewnością jest nasz Uniwersytet. Posiadanie takiego herbu, stworzonego według tradycji heraldycznych, jest postrzegane jako przywilej instytucji cieszącej się ogólnospołecznym uznaniem lub szczególnymi zasługami.

Odrobina historii

Pierwsze informacje dotyczące herbu naszej uczelni można znaleźć w zbiorach Archiwum Uniwersytetu Śląskiego, gdzie znajduje się projekt sztandaru (sygn. 667/17/5). Na sztandarze umieszczono herb UŚ w postaci dwóch skrzyżowanych bereli (bez orła). Na projekcie znajduje się adnotacja: „wstępnie zaakceptowany 19.04.1973 r.”, „projekt graficzny sztandaru dla Uniwersytetu Śląskiego Eugeniusz Delekt”; pieczęć: „Projekt sztandaru zatwierdzono na podstawie Zarządzenia nr 64 Prezesa Rady Ministrów z dnia 27.11.1965 r. oraz upoważnienia Ministra Kultury i Sztuki z dnia (nieczytelne) Kolegium Rzecznawców Pracowni Sztuk Plastycznych w Katowicach, ul. Dyrekcyjna 10 w dniu 27/04/1973”. Kolejna informacja odnaleziona w zbiorach Archiwum UŚ to znajdująca się pod sygn. 2219/15: Uchwała Prezydium Wojewódzkiego Komitetu Frontu Jedności Narodu (w Katowicach) z dnia 29.09.1973 r. o nadaniu Uniwersytetowi Śląskiemu w Katowicach Sztandaru Uczelni.

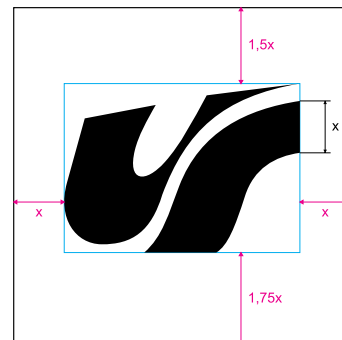
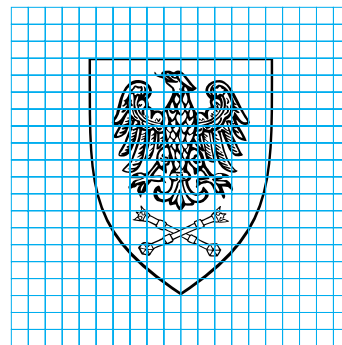
Archiwum UŚ nie dysponuje żadnymi informacjami dotyczącymi herbu uczelni z lat 1973–1983. Nie znaczy to, że takich dokumentów nie było. W 1995 roku, w skutek gwałtownej burzy, która przeszła nad Katowicami, zostały zalane piwnice rektoratu, w których mieściły się m.in. archiwa uczelni. Wiele dokumentów z tego okresu uległo wówczas zniszczeniu.

Kolejny dokument znajdujący się w zbiorach Archiwum UŚ to projekt godła UŚ (sygn. 667/17/4). Na projekcie umieszczono adnotację: „zatwierdzony na posiedzeniu Senatu w dniu 26.04.1983 r., projekt. art. plastyk Jerzy Pitera”. Na podstawie akt osobowych znajdujących się w zasobach Archiwum UŚ (Jerzego Pitera – sygn. 582/P oraz Urszuli Zgorzelskiej – sygn. 513/Z) ustalono, że koncepcję herbu przygotowała dr Urszula Zgorzelska, a mgr Jerzy Pitera nadał projektowi herbu kształt graficzny. Jak sam wyznał, inspirował się herbem „starszej siostry” śląskiej *Alma Mater* – Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Anna Bieniek
Archiwum UŚ

Ochrona prawna herbu i logo Uniwersytetu Śląskiego

Jedynym obowiązującym znakiem Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach jest umieszczony w błękitnym polu tarczy złoty orzeł, a pod nim skrzyżowane srebrne berle rektorskie. **Herb, jako znak prawnie chroniony może być umieszczany oraz wykorzystany w ściśle określony sposób** tj. zamieszczony na sztandarze Uniwersytetu, w odpowiednich pomieszczeniach Uniwersytetu, na oficjalnych drukach i wydawnictwach oraz na Medalu i Odznace Uniwersytetu. **Na inne uzasadnione użycie herbu zgodę musi wyrazić rektor**. Wszelkie znaki towarowe, w tym herb, niespełniający reguł prawnych muszą być wycofane z użycia i zastąpione przez znak zgodny ze wzorem określonym w załączniku nr 1 do *Statutu Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach*.

Herb uniwersytecki jest znakiem usługowym, zarejestrowanym zgodnie z ustawą o znakach towarowych z 28 marca 1963 roku¹, obecnie ustawa *Prawo własności przemysłowej*². Znakiem towarowym/usługowym jest „postrzegane zmysłowo oznaczenie, przeznaczone do odróżniania towarów pochodzących z jednego przedsiębiorstwa od towarów tego samego rodzaju (takich samych lub podobnych) pochodzących z innego przedsiębiorstwa”³. Znak usługowy/towarowy jest zarazem najtańszą formą ochrony interesów podmiotów gospodarczych, które konkurują ze sobą na rynku, a oznaczenie produktu ma je wyróżnić spośród takich samych lub podobnych towarów wytwarzanych przez innych przedsiębiorców.

Zgodnie z definicją ustawową z art. 120 ust. 1 p.w.p. znakiem towarowym „może być każde oznaczenie, które można przedstawić w sposób graficzny, jeżeli oznaczenie takie nadaje się do odróżnienia towarów jednego przedsiębiorstwa od towarów innego przedsiębiorstwa”. Przez towary rozumie się przede wszystkim wyroby przemysłowe, rzemieślnicze, płody rolne i produkty naturalne, a także usługi. W ust. 2 tego artykułu wyliczono przykładowe rodzaje oznaczeń, które mogą być zarejestrowane jako znaki towarowe. Są to zwłaszcza: wyrazy, rysunki, ornamenty, kompozycje kolorystyczne, formy przestrzenne, melodie, sygnały dźwiękowe. Znaki towarowe pełnią przede wszystkim funkcję oznaczenia źródła pochodzenia towaru lub usługi i odróżniania towarów jednego producenta od towarów drugie-

go lub, tak jak w omawianym przypadku, jednego uniwersytetu od drugiego. Źródło pochodzenia towarów czy usług powinno być rozumiane dosyć szeroko – chodzi nie tylko o „właściciela” znaku towarowego i jego przedsiębiorstwo, ale o każdego uprawnionego do znaku z różnych tytułów prawnych.

Kolejną funkcją znaku towarowego jest funkcja jakościowa. Jest ona realizowana w ten sposób, że znak towarowy przekazuje odbiorcom informację o jakości nabywanego wyrobu i równocześnie zapewnia, że wszystkie towary opatrzone określonym znakiem są tej samej jakości. **Zatem herb jest gwarancją jakości usług edukacyjnych, badawczych i naukowych, świadczonych przez Uniwersytet.**

Wskazuje się wreszcie na funkcję reklamową znaków towarowych/usługowych, przy czym można o niej mówić dopiero od momentu osiągnięcia przez przedsiębiorstwo (tu uniwersytet) określonej renomy i pozycji rynkowej.

Herb Uniwersytetu może być używany wyłącznie w sprawach dotyczących danej uczelni. W przypadku naruszenia prawa do rejestracji znaku towarowego, na naruszcyciela spoczywa odpowiedzialność zarówno cywilna, jak i karna. Do naruszenia znaku dochodzi wówczas, gdy osoba nieuprawniona posługuje się znakiem zarejestrowanym (lub do niego podobnym) dla towarów (usług) objętych rejestracją (lub towarów podobnych) w taki sposób, że stwarza to niebezpieczeństwo wprowadzenia w błąd odbiorców co do pochodzenia towarów (usług). Przesłanki naruszenia znaku to identyczność lub podobieństwo znaków, podobieństwo towarów i niebezpieczeństwo konfuzji.

Roszczenia przysługujące uprawnionemu polegają na żądaniu zaniechania określonych działań, usunięcia skutków naruszenia, żądaniu wydania korzyści majątkowej uzyskanej bez podstawy prawnej i naprawienia szkody na zasadach ogólnych. Ponadto, na żądanie uprawnionego, naruszcyciel może być zobowiązany do umieszczenia stosownego ogłoszenia w prasie i, w przypadku zawinionego za-

chowania, do zapłaty odpowiedniej kwoty pieniężnej na rzecz wskazanej organizacji. Co do sankcji karnych, w ustawie przewidziano karę pozbawienia wolności do dwóch lat, karę ograniczenia wolności do roku oraz karę grzywny. Kara pozbawienia wolności jest zaostrzona (od 5 miesięcy do 5 lat), jeśli podrabianie znaków jest stałym źródłem zarobkowania naruszcyciela albo znakowane towary są znacznej wartości.

Logo Uniwersytetu stanowią stylizowane litery UŚ. **Logo UŚ jest również znakiem prawnie chronionym** i zostało określone w załączniku nr 4 Statutu Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach z 24 stycznia 2012 roku. Niezależnie od sankcji określonych w ustawie, za nieprzestrzeganie postanowień statutu uczelni pracownik może zostać pociągnięty do odpowiedzialności dyscyplinarnej.

Katarzyna Grzybczyk
Aleksandra Madej
Dział Organizacyjny-Prawny

System identyfikacji wizualnej

Powstanie znaku identyfikacyjnego jest punktem wyjścia do stworzenia systemu zasad wizualnych. Herb, a także logotyp, stanowią jego podstawę. Ich głównym zadaniem jest informowanie o tożsamości efektów działania podmiotu, który jest jego właścicielem. W czasach wizualnego chaosu i informacyjnego szumu, aby się wyróżnić, trzeba posługiwać się wyraźnymi zasadami, które wzmacniają tożsamość komunikatu. Wizerunek, aby był spójny, wymaga przestrzegania ustalonych norm. Siła jego wyrazu zależy od tego, czy jest on uporządkowany i jednolity, czy rozpowszechniane materiały, których nadawcą jest określony podmiot – poza, oczywiście, należyta treścią – posiadają właściwą, podporządkowaną przyjętym normom formę. Jeżeli zasady nie są przestrzegane, a forma graficzna komunikatów nie jest jednorodna, to siła wizerunku zdecydowanie spada, a podmiot jest odbierany jako niejednolity i nie ma możliwości wyróżnienia się na tle lepiej zorganizowanej konkurencji.

Dziś zasady *corporate identity* obowiązują również w świecie nauki – warto więc zadbać o graficzną spójność śląskiej *Alma Mater*. Rodzajem przewodnika po zasadach budowania wizerunku Uniwersytetu Śląskiego jest *Księga systemu identyfikacji wizualnej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach*. To tam można znaleźć zasady, normy i zalecenia, które powinny być przestrzegane, aby graficzny wizerunek uczelni stał się jednolity, a jego tożsamość wizualna była rozpoznawalna. Księga jest opracowaniem architektury marki i jest niezastąpionym narzędziem służącym jej budowaniu. Proces budowania marki nie jest możliwy bez zaangażowania i stosowania zasad przez wszystkie jednostki uczelni.

Przybliżając zagadnienia zebrane w książce, można zauważyć, że są one oczywiste. Niestety, zdarza się, że zasady te bywają łamane. Podstawową regułą jest użytkowanie znaków we właściwej formie – niefarmowanie ich kształtu i proporcji. Inne, równie elementarne zasady to: zachowanie właściwej kolorystyki, nienaruszanie tzw. pola ochronnego (obszaru, w którym nie powinny znajdować się żadne dodatkowe elementy graficzne), stosowanie właściwego kroju pisma i zachowanie jego prawidłowych proporcji, w tym stopnia pisma (wysokości), interlinii (odstępów między wierszami) i światła (odstępów międzyliterowych i międzywyrazowych). Zarówno budowanie księgi systemu identyfikacji wizualnej, jak i wdrożenie systemu są procesami długotrwałymi. Dotychczas zostały zawarte w niej rozdziały dotyczące, m.in.: herbu Uniwersytetu Śląskiego, logo, logo rozszerzonego, firmowych krojów pisma czy kolorów wydziałowych. Księga jest sukcesywnie aktualizowana, a jej kolejne wersje publikowane są na stronie internetowej: <http://www.us.edu.pl/node/5633>.

Tomasz Kipka
Instytut Sztuki UŚ

sygnet
stylizowane
litery „UŚ”

logotyp
literne przedstawienie nazwy
(krój pisma Palatino Linotype)

¹ Dz. U. z 1963 r. Nr 14, poz. 73.

² Dz. U. z 2000 r., Nr 119, poz. 1117 z późn. zm.

³ R. Skubisz, *Prawo znaków towarowych*, Warszawa 1997, s. 3.